

Артеа Д. Панајотовић

Алфа БК универзитет
Факултет за стране језике

Тамара М. Јеврић

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет

УДК 82: 811.111(075.3)

DOI 10.46793/Uzdanica21.3.303P

Оригинални научни рад

Примљен: 2. септембар 2024.

Прихваћен: 20. децембар 2024.

КЊИЖЕВНОСТ У УЏБЕНИЦИМА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА ЗА СРЕДЊУ ШКОЛУ: КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА¹

Апстракт: Књижевност је у последње време заступљенија у методичкој литератури него раније, при чему се већина објављених истраживања бави опционим елементима наставног процеса. Сматрајући да би испитивање обавезних елемената наставног процеса могло допринети објективнијем сагледавању значаја и улоге књижевности у савременој настави језика, спроводимо квантитативну анализу заступљености и структуре књижевних садржаја у акредитованим уџбеницима енглеског језика за средње школе. Циљ истраживања је двострук: с једне стране практичан, да доносиоцима одлука и учесницима у наставном процесу пружи информације које могу бити корисне у избору уџбеника, а с друге теоријски, да посредно осветли значај и улогу књижевности у актуелном тумачењу комуникативног приступа настави страних језика. У вези с тим, истраживање полази од претпоставке, засноване на запажањима Хенрија Видоусона, да је књижевност у уџбеницима енглеског језика заступљена маргинално и да је фокус књижевних садржаја у њима претежно утилитаран. Анализа заступљености и врсте књижевних садржаја у уџбеницима и структуре припадајућих вежбања потврдила је полазну претпоставку, а са становишта разноврсности и заступљености књижевних материјала посебно су се издвојиле уџбеничке серије *Headway* 5. изд. и *Solutions*.

Кључне речи: настава енглеског језика, средњошколско образовање, акредитовани уџбеници, комуникативни приступ, улога књижевности у настави језика.

УВОД

Улога и значај књижевности у педагогији страног језика с временом су се мењали, пратећи општа кретања и смене методичких идеја. У граматичко-преводачком приступу књижевни текст је чинио окосницу наставе, док је у директном, ситуационом и аудио-лингвалном методу улога књижевности

¹ Рад је настао у оквиру пројекта „Креативни приступи у настави језика, књижевности и културе” при Алфа БК универзитету.

била незнатна. Већ више од пола века, комуникативни приступ представља примарно исходиште методичке теорије и праксе у области наставе страних језика, а његов однос према књижевности се у том дугом периоду мењао – након експанзије интересовања осамдесетих година следе равномерна активност и развој у наредне две деценије (Картер 2007: 9), а последњих петнаестак година долази до значајног интензивирања активности. У том периоду, истраживања су махом квалитативна и тичу се различитих аспеката и могућности инкорпорирања књижевности у наставу – употребе књижевности у настави лексике (Јовановић 2008; Инал, Чакир 2014), значаја мултикултурализације књижевних извора (Мохамадзаде 2009), употребе дигиталних технологија (Крстева, Кукубајска 2014; Шамими и др. 2024), употребе књижевности са различитим узрастима (Морао 2017; Ферадас 2009), усвајања знања о култури преко књижевности (Насирахмади, Мадарсара, Агдам 2014; Али, Хил 2018), улоге класичне књижевности (Зеркина, Ломакина, Костина 2015) итд. Међународни и национални експерименти и пројекти указују на добре праксе и пружају смернице и идеје за реактуелизацију књижевности у раду са ученицима – међународни пројекат *БритЛит* (*BritLit* 2009), програм стручног усавршавања „Употреба књижевних садржаја у настави енглеског језика” у Србији (Панајотовић, Парезановић, Ђук 2022) и експеримент *UiTM* у Малезији (Мутусами и др. 2010) неки су од примера. Већина објављених истраживања везана је за додатне наставне материјале и варијабилне елементе курикулума – оне засноване на креативности, ентузијазму и личним преференцама наставника, те на њиховој жељи и перципираној потреби за преношењем одређених вредности и садржаја ученицима. У тим радовима је, дакле, фокус на опционом делу наставног процеса. Друга врста радова везује се за теоријска истраживања методичког потенцијала књижевности и разматра њену могућу и/или остварену улогу у мотивацији ученика (Думитрашковић 2023), усвајању језичких знања и вештина (Јовановић 2008; Куцомбу 2015; Кешаварзи 2012) и развоју способности и компетенција ученика (Џејлан 2016; Фикрај, Хабил 2022).

Вишегодишње теоријско и практично истраживање у овој области скренуло нам је пажњу на један слабије истражени аспект ове теме, а то је место књижевности у обавезном сегменту наставе. Наиме, како би се са извесном објективношћу проценила заступљеност и улога књижевности у савременој настави језика, потребно је анализирати не само варијабилне, већ и обавезне елементе наставног процеса, а то су у контексту формалног образовања наставни план и програм и њиме прописана наставна средства. Таква су истраживања код нас малобројна – постоји један рад о уџбеницима шпанског језика (Ђуричић 2016). У литератури се истраживало више аспеката уџбеника, највише културолошки садржај (Балегизаде, Амири Шајесте 2020; Томовић, Алексић 2018; Ненадић 2022), али и музички садржај

(Павловић, Миљковић 2014), начин представљања националног идентитета (Васиљевић, Семиз, Аџић 2021) итд.

Квантитативна анализа књижевних садржаја у уџбеницима стога би могла бар делимично одговорити на питање о месту књижевности у комуникативном приступу. Хипотезу формулишемо на трагу мисли Хенрија Видоусона (Henry Widdowson) који је још 1982. године, запитавши се како је дефиниција комуникације толико осиромашена да комуникативни приступ језику подразумева само практично сналажење, отворио значајан и сложен проблем који далеко надилази област методике и задира у домен базичних вредности и уверења савременог света (Видоусон 1982). Наша је хипотеза, дакле, да је књижевност у уџбеницима енглеског језика, а посредно и у комуникативном приступу данас, заступљена маргинално и да је фокус књижевних садржаја претежно утилитаран, усмерен ка овладавању језичким знањима више него ка преношењу мишљења, осећања и ставова. То се на први поглед коси са претходно изложеним ставом о повећању интересовања за књижевност у новијој методичкој литератури, али управо она даје повода за хипотезу о невеликој заступљености књижевности у уџбеницима као носиоцима формалне наставе јер указује на слабу или чак недовољну заступљеност књижевности у обавезном делу наставе, која се стога мора суплементирати додатним материјалима и активностима.

Циљ истраживања је, стога, да се анализом квантитативних параметара испитају заступљеност и структура књижевних садржаја у средњошколским уџбеницима енглеског језика. С једне стране, анализа на нивоу корпуса посредно ће указати на став англистичке методичке заједнице према књижевности и на место књижевности у актуелном тумачењу комуникативног приступа. С друге стране, практични аспект истраживања везан за резултате на нивоу појединачних уџбеника и уџбеничких серија може бити користан наставницима енглеског језика при избору уџбеника, као и телима која врше селекцију и одобравање уџбеника.

ОПИС КОРПУСА И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Корпус истраживања обухвата све уџбенике и уџбеничке комплете за енглески језик уврштене у *Каџалоџ уџбеника за средње школе* (2020) и његове допуне до фебруара 2024. године, кад је истраживање спроведено. У *Каџалоџу* су се тада налазила 42 одобрена уџбеника енглеског језика. Садржај уџбеника прати план и програм наставе и учења који се примењује од школске 2018/2019. године. Према принципу дефинисаном у Чл. 16. Ст. 4. Закона о уџбеницима (2023) да је „свака компонента уџбеничког комплета неопходан услов за остваривање циљева одређеног предмета”, те да „све компоненте комплета чине кохерентну целину”, у овом истраживању се пој-

мом уџбеника означава целина акредитованог уџбеничког комплета. Према је препоручени обим уџбеника прописан Правилником о плану уџбеника (2021) и за све године учења износи 170 страна за уџбеник и 120 страна за радну свеску, односно збирно 290 страна, обим јединица корпуса није уједначен и варира између 128 и 400 страна.

Предмет истраживања чине књижевни садржаји идентификовани у корпусу, при чему се под појмом књижевних садржаја подразумевају оригинални и адаптирани књижевни текстови свих књижевних родова и врста дати у целини или одломку и њима посвећена вежбања, као и текстови и вежбања о књижевности, књижевним текстовима и ауторима. У истраживање су ушли само текстови и вежбања у потпуности посвећени књижевним садржајима, док они у којима се ти садржаји помињу успутно или чине део вежбања нису предмет анализе. У истраживање нису ушли садржаји везани за књиге и штампане материјале из других области (економије, психологије, науке итд.), библиотеке, електронске књиге и сл.

Материјал добијен описаним поступком подвргнут је квантитативној анализи којом су разматрани следећи параметри: 1) апсолутна (количинска) и релативна (процентуална) заступљеност књижевних садржаја; 2) врсте књижевних садржаја; и 3) структура вежбања посвећених књижевности. Док је прорачун првог параметра вршен на нивоу појединачних уџбеника, серија уџбеника, нивоа учења и корпуса, податке о осталим параметрима ради концизности доносимо само за цео корпус и серије уџбеника.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

УДЕО КЊИЖЕВНИХ САДРЖАЈА У УЏБЕНИЦИМА

У Табели 1 уџбеници су рангирани по процентуалном учешћу књижевних садржаја, које се креће од 0% до 8,71%. Уџбеник *Solutions Advanced* (Ц1) садржи далеко највише књижевних материјала,² следе *Improving English 3* (Б1+) и *Headway Advanced 5*. изд. (Ц1). Значајно је, с друге стране, да чак три уџбеника (на нивоу Б1, Б1+ и Б2), односно више од 7% укупног броја акредитованих уџбеника, не нуде књижевне садржаје. Будући да општи стандарди постигнућа и наставни планови за све разреде експлицитно наводе разумевање књижевних дела и књижевних текстова различитих нивоа сложености и извештавање о њима (Општи стандарди постигнућа за предмет страни језик 2015: 3, 5, 8, 11; Правилник о плану и програму наставе и

² Књижевни материјали у уџбенику *Solutions Advanced* претежно су смештени у одељак “Culture and Literature Bank” који се налази на крају књиге, а на њих упућује „мапа” на почетку сваке лекције.

Табела 1. Удео књижевних садржаја у појединачним уџбеницима

Р. бр.	Назив уџбеника	Ниво	Број стр. уџбеника	Број стр. посвећених књиж. садржајима	Процентуални удео књиж. садржаја у уџбенику
1.	<i>Solutions Advanced</i>	C1	287	25	8,71%
2.	<i>Improving English 3</i>	B1+	190	13,6	7,16%
3.	<i>Headway Advanced</i> 5. изд.	C1	260	18,5	7,12%
4.	<i>Improving English 4</i>	B2	180	10,8	6,00%
5.	<i>Gateway B1</i>	B1	246	13,8	5,61%
6.	<i>Headway Pre-Intermediate</i> 5. изд.	A2	254	12,1	4,76%
7.	<i>Headway Pre-Intermediate</i> 4. изд.	A2	254	10,6	4,17%
8.	<i>Traveller Intermediate</i>	B1	255	10,4	4,08%
9.	<i>Improving English 2</i>	B1	215	8,2	3,81%
10.	<i>Headway Intermediate</i> 4. изд.	B1	254	9,4	3,70%
11.	<i>Headway Intermediate</i> 5. изд.	B1	255	9,3	3,65%
12.	<i>Traveller Level B2</i>	B2	281	9,5	3,38%
13.	<i>Real Life Upper-Intermediate</i>	B2	278	8,2	2,95%
14.	<i>Gateway A2</i>	A2	262	7,6	2,90%
15.	<i>Solutions Intermediate</i>	B1	280	7,4	2,64%
16.	<i>Real Life Intermediate</i>	B1	271	6,9	2,55%
17.	<i>Improving English 1</i>	A2	240	5,9	2,46%
18.	<i>Focus 5</i> 1. изд.	B2+/C1	316	7	2,22%
19.	<i>Headway Upper-Intermediate</i> 5. изд.	B2	253	5,2	2,06%
20.	<i>Focus 4</i> 1. изд.	B2/B2+	322	6,5	2,02%
21.	<i>Real Life Pre-Intermediate</i>	A2	263	5,3	2,02%
22.	<i>Focus 2</i> 1. изд.	A2+/B1	278	5,4	1,94%
23.	<i>Solutions Upper-Intermediate</i>	B2	271	5,2	1,92%
24.	<i>Traveller Level B1+</i>	B1+	279	3,9	1,40%
25.	<i>Focus 2</i> 2. изд.	A2+/B1	335	3,6	1,07%
26.	<i>On Screen 1</i>	A1	326	3,3	1,01%
27.	<i>On Screen 2</i>	A2	400	3,9	0,98%
28.	<i>Traveller Pre-Intermediate</i>	A2	247	2,3	0,93%
29.	<i>Focus 3</i> 1. изд.	B1/B1+	294	2,5	0,85%
30.	<i>On Screen 3</i>	B1	350	2,8	0,80%
31.	<i>On Screen 4</i>	B2	389	3	0,77%
32.	<i>Gateway B2</i>	B2	254	1,7	0,67%
33.	<i>Gateway B1+</i>	B1+	247	1,3	0,53%
34.	<i>Close-Up C1</i>	C1	288	0,9	0,31%
35.	<i>Real Life Elementary</i>	A1	256	0,5	0,20%
36.	<i>Close-Up B1</i>	B1	263	0,3	0,11%
37.	<i>Close-Up B2</i>	B2	277	0,3	0,11%
38.	<i>Focus 1</i> 1. изд.	A2/A2+	279	0,3	0,11%
39.	<i>Focus 1</i> 2. изд.	A2/A2+	301	0,3	0,10%
40.	<i>Close-Up B1+</i>	B1+	276	0	0%
41.	<i>Perspectives Upper-Intermediate</i>	B2	283	0	0%
42.	<i>Way Up 1</i>	B1	128	0	0%

Табела 2. Удео књижевних садржаја у целом корпусу

Број уџбеника у корпусу	Укупан број стр. посвећених књижевности	Процентуални удео књиж. садржаја у корпусу
11437	252,7	2,20%

учења за гимназију 2020: 61 и *passim*), за достизање ових исхода и стандарда наставници који раде с тим уџбеницима морали би да обезбеде додатне материјале. На нивоу корпуса (Табела 2), просечни удео књижевних садржаја је 2,20%, а медијана је 1,98%.

Поређење различитих издања истог уџбеника указује на тенденцију, коју већ извесно време примећују наставници и заступници страних издавача, да се количина књижевних садржаја у уџбеницима стално смањује:³ у новијим издањима *Headway Intermediate*, *Focus 1* и *Focus 2* процентуално је мање садржаја везаних за књижевност него у још акредитованим старијим издањима, док једино у новом издању *Headway Pre-Intermediate* књижевних материјала има више него у претходном издању.

Према броју страна, на првом месту је *Solutions Advanced* са 25 страна посвећених књижевности, за њим следе *Headway Advanced* 5. изд. (18,5 стр.) и *Gateway B1* (13,5 стр.). Опште узев, просечни број страна је 6,02, а медијана 5,25.

Табела 3 даје преглед удела књижевних садржаја у серијама уџбеника. У каталогу уџбеника налази се 13 серија које садрже између једног и пет уџбеника различитих нивоа. Серија уџбеника са највећим уделом књижевних

Табела 3. Удео књижевних садржаја у серијама уџбеника

Р. бр.	Назив серије	Број уџбеника у серији	Укупан број стр. посвећених књижевности	Процентуални удео књиж. садржаја у серији
1.	<i>Improving English</i>	4	38,5	4,67%
2.	<i>Solutions</i>	3	37,6	4,49%
3.	<i>Headway</i> 5. изд.	4	45,1	4,41%
4.	<i>Headway</i> 4. изд.	2	20	3,94%
5.	<i>Traveller</i>	4	26,1	2,46%
6.	<i>Gateway</i>	4	24,4	2,42%
7.	<i>Real Life</i>	4	20,9	1,96%
8.	<i>Focus</i> 1. изд.	5	21,7	1,46%
9.	<i>On Screen</i>	4	13	0,89%
10.	<i>Focus</i> 2. изд.	2	3,9	0,61%
11.	<i>Close-Up</i>	4	1,5	0,14%
12.	<i>Perspectives</i>	1	0	0%
13.	<i>Way Up</i>	1	0	0%

³ На информацији захваљујемо Гордани Перковић, професорки енглеског језика и уредници уџбеника за основну и средњу школу у издавачкој и дистрибутерској кући *English Book*.

Табела 4. Удео књижевних садржаја по нивоима учења

Р. бр.	Ниво	Број уџбеника	Укупан број стр. посвећених књижевности по нивоима	Просечни број стр. посвећених књижевности по нивоима	Процентуални удео књиж. садржаја по нивоима
1.	A1	2	3,8	1,9	0,66%
2.	A2	9	48,3	5,4	1,93%
3.	B1	17	98,8	5,8	2,29%
4.	B2	10	50,4	5	1,81%
5.	Ц1	4	51,4	12,9	4,47%

садржаја је *Improving English*, за њом следе *Solutions* и *Headway 5*. изд.⁴ Две серије (једине из којих је акредитован само један уџбеник) немају књижевних садржаја. По изразито малој количини књижевних материјала издваја се и *Close-Up*. Највећи број страна посвећених књижевности налазимо у серији *Headway 5*. изд., следе *Improving English* и *Solutions*. Најмањи број страна имају серије у којима су књижевни садржаји и процентуално најмање заступљени.

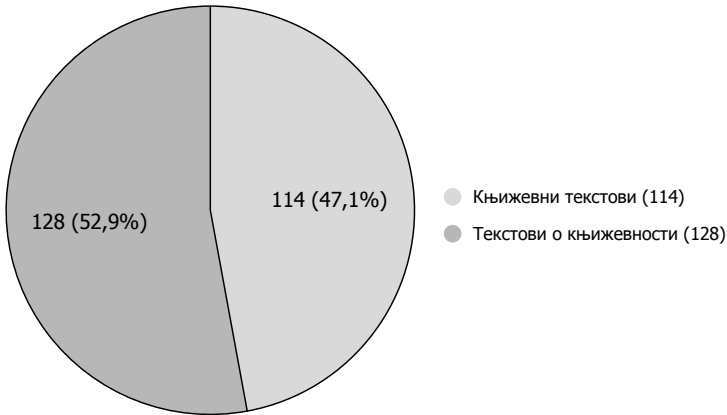
Табела 4 приказује удео књижевних садржаја по нивоима учења. Уџбеници су разврстани према Заједничком европском референтном оквиру за језике на нивое А1, А2, Б1, Б2 и Ц1 без разликовања полунивоа, а они које је издавач категоризовао са два нивоа (нпр. А2+ / Б1) сврстани су у виши ниво. Највећи број акредитованих уџбеника припада нивоу Б1 (17), док их је најмање на нивоу А1 (2). Највише књижевних садржаја присутно је, као што је очекивано, у уџбеницима намењеним нивоу Ц1 – у просеку 12,9 страна по уџбенику (4,47% садржаја уџбеника). За њима следе уџбеници нивоа Б1 са просечно 5,8 страна књижевних садржаја (2,29%), затим уџбеници нивоа А2 са просечно 5,4 стране (1,93%), па уџбеници нивоа Б2 (5 страна, тј. 1,81% уџбеничког волумена). Очекивано, најмање је књижевних материјала у уџбеницима А1 нивоа – просечно свега 1,9 страна (0,66%).

ВРСТЕ КЊИЖЕВНИХ САДРЖАЈА У УЏБЕНИЦИМА

У овом одељку разматрамо квантитативни однос књижевних текстова и текстова посвећених књижевности, те књижевне текстове даље разврставамо на поетске, прозне и драмске истражујући њихову заступљеност. Прегледности ради, проценти су заокружени на цео број. Термином 'књижевни

⁴ Прва три уџбеника из серије *Headway 5*. изд. имају додаток "Culture and Literature Companion" од око 50 страна посвећен англофоној култури, историји и књижевности, али он није акредитован, те самим тим није део званичног уџбеничког комплета и овог истраживања. Та чињеница даље указује на тренд истискивања књижевних садржаја из уџбеника уопште или њихових примарних делова.

Графикон 1. Однос књижевних текстова и текстова о књижевности у целом корпусу

текстови’ означавамо оригинална и адаптирана литерарна дела дата у целини или изводу, док под текстовима о књижевности подразумевамо текстове који се баве књижевним ауторима, делима, жанровима и њиховим специфичностима, затим читањем, читалачким навикама и књижевном критиком, те интервјуима са књижевним ауторима.

На нивоу корпуса уочава се да је заступљеност текстова о књижевности незнатно већа (за 6%) у односу на књижевне текстове (Графикон 1). У апсолутним вредностима, у корпусу је идентификовано 128 текстова о књижевности и 114 књижевних текстова.

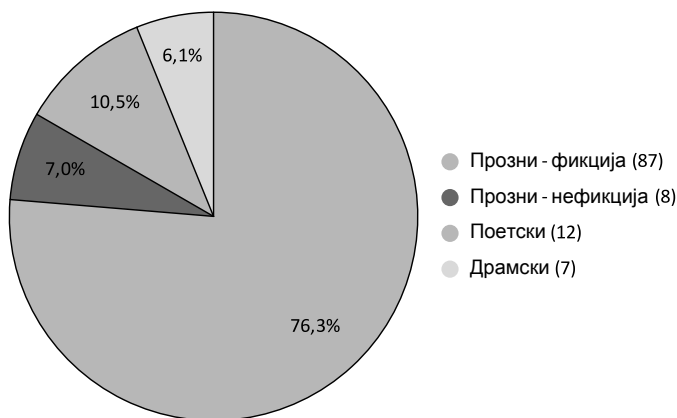
Табела 5. Однос књижевних текстова и текстова о књижевности у серијама уџбеника

Р. бр.	Назив серије	Број књиж. текстова	Удео књиж. текстова	Број текстова о књижевности	Удео текстова о књижевности
1.	<i>Headway</i> 5. изд.	26	70%	11	30%
2.	<i>Headway</i> 4. изд.	10	67%	5	33%
3.	<i>Focus</i> 2. изд.	5	56%	4	44%
4.	<i>Improving English</i>	18	55%	15	45%
5.	<i>Real Life</i>	10	53%	9	47%
6.	<i>Solutions</i>	19	51%	18	49%
7.	<i>Traveller</i>	10	38%	16	62%
8.	<i>Focus</i> 1. изд.	7	28%	18	72%
9.	<i>Gateway</i>	5	23%	17	77%
10.	<i>On Screen</i>	3	20%	12	80%
11.	<i>Close-Up</i>	/	0%	3	100%
12.	<i>Perspectives</i>	/	/	/	/
13.	<i>Way Up</i>	/	/	/	/

У Табели 5 серије уџбеника су рангиране према процентуалном уделу књижевних текстова. Овде баланс између књижевних текстова и текстова о књижевности уочен у целокупном корпусу налазимо само у три серије: *Solutions*, *Real Life* и *Improving English*. Највећа разлика у корист књижевних текстова идентификована је у оба издања *Headway* уџбеника. С друге стране, највећа разлика у корист текстова о књижевности постоји у серији *Close-Up* која нема ниједан књижевни текст, али и у серијама *On Screen* и *Gateway*. По броју књижевних текстова убедљиво предњачи *Headway* 5. изд. са 26, следе *Solutions* са 19 и *Improving English* са 18 текстова. Изузимајући серије у којима нема књижевних садржаја, најмање књижевних текстова је у серији *Close-Up* (0), затим *On Screen* (3), те *Gateway* и *Focus 2*. изд. (5). По броју текстова о књижевности издвајају се серије *Solutions* и *Focus 1*. изд. (18), али и *Gateway* (17), *Traveller* (16) и *Improving English* (15).

Графикон 2 приказује удео прозних (фикцијских и нефикцијских), поетских и драмских текстова у корпусу. Класификација књижевних текстова заснована је на самим делима, тако да су, на пример, прозна дела представљена у виду стрипа класификована као прозна, а песме преузете из драмских дела као драмска. У корпусу убедљиво преовлађују прозни текстови, којих је укупно 83%, а међу њима је далеко најзаступљенија фикцијска проза са 87 текстова (77% укупног броја књижевних текстова). Далеко су мање заступљене поезија (11%), нефикција (7%) и драма (6%). Оваква превалентност прозе, која више од других књижевних врста приказује „свет наручивања хране и пића, хватања аутобуса и возова и заказивања и отказивања састанака” (Сејд 1987: 4), иде у прилог изложеној хипотези и указује на евентуалну потребу за уједначенијим излагањем ученика различитим врстама књижевних садржаја.

Графикон 2. Удео прозних, поетских и драмских текстова у целом корпусу

Табела 6. Удео прозних, поетских и драмских текстова у серијама уџбеника

Р. бр.	Назив серије	Прозни – фикција		Прозни – нефикција		Поетски		Драмски	
		Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
1.	<i>Headway</i> 5. изд.	19	73%	1	4%	4	15%	2	8%
2.	<i>Improving English</i>	13	72%	/	0%	4	22%	1	6%
3.	<i>Solutions</i>	14	73%	/	0%	3	16%	2	11%
4.	<i>Gateway</i>	3	60%	1	20%	1	20%	/	0%
5.	<i>Focus</i> 2. изд.	4	80%	/	0%	/	0%	1	20%
6.	<i>Headway</i> 4. изд.	9	90%	/	0%	/	0%	1	10%
7.	<i>Focus</i> 1. изд.	4	36%	7	64%	/	0%	/	0%
8.	<i>Real Life</i>	7	70%	3	30%	/	0%	/	0%
9.	<i>On Screen</i>	3	100%	/	0%	/	0%	/	0%
10.	<i>Traveller</i>	10	100%	/	0%	/	0%	/	0%
11.	<i>Close-Up</i>	/	/	/	/	/	/	/	/
12.	<i>Perspectives</i>	/	/	/	/	/	/	/	/
13.	<i>Way Up</i>	/	/	/	/	/	/	/	/

Разматрајући удео прозних, поетских и драмских текстова у серијама уџбеника у Табели 6, серије смо рангирале према разноврсности текстова. Једина уџбеничка серија у којој су заступљене све врсте књижевних текстова јесте *Headway* 5. изд. Уџбеници *Solutions* и *Improving English* садрже фикцију, поезију и драму. *Gateway* садржи фикцију и поезију, а *Headway* 4. изд. и *Focus* 2. изд. фикцију и драму. Две серије, *Focus* 1. изд. и *Real Life*, садрже искључиво прозу, с тим што ту налазимо и фикцију и нефикцију. Потпуно одсуство разноврсности књижевних текстова уочавамо у серијама *On Screen* и *Traveller*, где је заступљена само фикција. Процентуално, највише прозних фикцијских текстова имају две управо поменуте уџбеничке серије (100%), највише прозних нефикцијских текстова *Focus* 1. изд. (64%), највише поезије *Improving English* (22%) и *Gateway* (20%), а највише драме *Focus* 2. изд. (20%). Кад је реч о апсолутним вредностима, највише фикцијске прозе има *Headway* 5. изд. (19 текстова), нефикције *Focus* 1. изд. (7), поезије *Headway* 5. изд. и *Improving English* (4), а драмских текстова *Headway* 5. изд. и *Solutions* (2).

АНАЛИЗА ВЕЖБАЊА КОЈА ПРАТЕ КЊИЖЕВНЕ САДРЖАЈЕ

У наредном делу анализе усмеравамо се на вежбања која прате или чине саставни део књижевних садржаја у уџбеницима, разматрајући најпре њихов број у целом корпусу и појединачним серијама уџбеника, а затим релативну и апсолутну заступљеност језичких области и вештина у вежбањима. Језичким областима и вештинама придодата је категорија општег знања

Табела 7. Број вежбања посвећених књижевности у целом корпусу

Број уџбеника у корпусу	Укупни број вежбања посвећених књижевности	Просечни број вежбања посвећених књижевности по уџбенику
42	947	23

Табела 8. Број вежбања посвећених књижевности у уџбеничким серијама

Р. бр.	Назив серије	Број уџбеника у серији	Укупни број вежбања посвећених књижевности	Просечни број вежбања посвећених књижевности по уџбенику
1.	<i>Solutions</i>	3	203	68
2.	<i>Headway</i> 5. изд.	4	159	40
3.	<i>Headway</i> 4. изд.	2	72	36
4.	<i>Gateway</i>	4	133	33
5.	<i>Improving English</i>	4	81	20
6.	<i>Focus</i> 1. изд.	5	87	17
7.	<i>Real Life</i>	4	66	17
8.	<i>Traveller</i>	4	66	17
9.	<i>On Screen</i>	4	55	14
10.	<i>Focus</i> 2. изд.	2	20	10
11.	<i>Close-Up</i>	4	5	1
12.	<i>Perspectives</i>	1	0	0
13.	<i>Way Up</i>	1	0	0

јер је неколико вежбања усмерено ка провери знања из опште културе, али се у анализи на њих нећемо посебно освртати.

Табела 7 показује да је у корпусу укупан број вежбања везаних за књижевне садржаје 947, што је у просеку 23 вежбања по уџбенику. Ако посматрамо појединачне серије уџбеника у Табели 8, уочавамо да се укупни број вежбања посвећених књижевности, не рачунајући серије без књижевних садржаја, креће од 5 (*Close-Up*) до 203 (*Solutions*). Медијана је 66. Према просечном броју књижевних вежбања по уџбенику, по коме су серије рангиране, убедљиво прво место заузима *Solutions* (68), а следе *Headway* 5. изд. (40) и *Headway* 4. изд. (36). На последњем месту је *Close-Up* са знатно мање вежбања од свих осталих (1), а прате га *Focus* 2. изд. (10) и *On Screen* (14). Медијана је 17.

Размотримо сада број вежбања по тексту у целом корпусу и серијама уџбеника. Вредности су заокружене на цео број. Просечни број вежбања по тексту у корпусу је 4, а у серијама уџбеника (Табела 9) креће се од 2 до 6. Највећи број вежбања по тексту налазимо у серији *Gateway* (6), а затим *Solutions* (5) и *Headway* 4. изд. (5). Најмањи број вежбања по тексту имају уџбеници из серија *Improving English*, *Focus* 2. изд. и *Close-Up*. Медијана је 3.

Табела 9. Просечни број вежбања по тексту у серијама уџбеника

Р. бр.	Назив серије	Укупни број текстова посвећених књижевности	Укупни број вежбања посвећених књижевности	Просечни број вежбања по тексту
1.	<i>Gateway</i>	22	133	6
2.	<i>Solutions</i>	37	203	5
3.	<i>Headway</i> 4. изд.	15	72	5
4.	<i>Headway</i> 5. изд.	37	159	4
5.	<i>On Screen</i>	15	55	4
6.	<i>Focus</i> 1. изд.	25	87	3
7.	<i>Real Life</i>	19	66	3
8.	<i>Traveller</i>	26	66	3
9.	<i>Improving English</i>	33	81	2
10.	<i>Focus</i> 2. изд.	9	20	2
11.	<i>Close-Up</i>	3	5	2
12.	<i>Perspectives</i>	0	0	/
13.	<i>Way Up</i>	0	0	/

Табела 10 доноси резултате о заступљености вежби појединих језичких области и вештина на нивоу корпуса. Далеко је најзаступљеније читање, коме је посвећена скоро трећина вежбања. Следе говор (23,11%) и лексика (17,86%). Далеко је најмање заступљено превођење, чија је присутност у корпусу занемарљива – од 947 вежбања превођењем се баве свега 2, односно 0,21% укупног броја вежбања. Оба се налазе у серији *Improving English*, јединој акредитованој средњошколској уџбеничкој серији за енглески језик која је у целини осмишљена и израђена у Србији. Ако изузмемо категорију општег знања, уз превођење су најмање заступљени писање (5,46%) и граматика (7,77%).

Табела 10. Заступљеност вежбања посвећених појединим језичким областима и вештинама у корпусу

Р. бр.	Језичка област/вештина	Број вежбања	Процентуални удео у корпусу
1.	Читање	303	31,83%
2.	Говор	220	23,11%
3.	Лексика	170	17,86%
4.	Слушање	122	12,82%
5.	Граматика	74	7,77%
6.	Писање	52	5,46%
7.	Опште знање	9	0,95%
8.	Превод	2	0,21%

Табела 11. Заступљеност вежбања посвећених појединим језичким областима и вештинама у серијама уџбеника

Назив серије	Читање	Говор	Лексика	Слушање	Граматика	Писање	Опште знање	Превод
<i>Close-Up</i>	40% (2)	/	20% (1)	/	20% (1)	/	20% (1)	/
<i>Focus 1. изд.</i>	36% (31)	20% (17)	32% (28)	7% (6)	3% (3)	1% (1)	1% (1)	/
<i>Focus 2. изд.</i>	10% (2)	30% (6)	30% (6)	10% (2)	15% (3)	/	5% (1)	/
<i>Gateway</i>	24% (32)	23% (31)	20% (26)	13% (17)	12% (16)	8% (10)	1% (1)	/
<i>Headway 5. изд.</i>	31% (50)	30% (47)	7% (11)	16% (26)	7% (11)	9% (14)	/	/
<i>Improving English</i>	32% (26)	20% (16)	23% (19)	7% (6)	11% (9)	4% (3)	/	2% (2)
<i>Headway 4. изд.</i>	26% (19)	29% (21)	1% (1)	14% (10)	22% (16)	4% (3)	3% (2)	/
<i>On Screen</i>	29% (16)	9% (5)	33% (18)	5% (3)	4% (2)	20% (11)	/	/
<i>Perspectives</i>	/	/	/	/	/	/	/	/
<i>Real Life</i>	55% (36)	18% (12)	12% (8)	14% (9)	/	2% (1)	/	/
<i>Solutions</i>	33% (66)	24% (49)	16% (33)	20% (40)	3% (7)	2% (5)	1% (3)	/
<i>Traveller</i>	29% (19)	24% (16)	29% (19)	3% (2)	9% (6)	6% (4)	/	/
<i>Way Up</i>	/	/	/	/	/	/	/	/

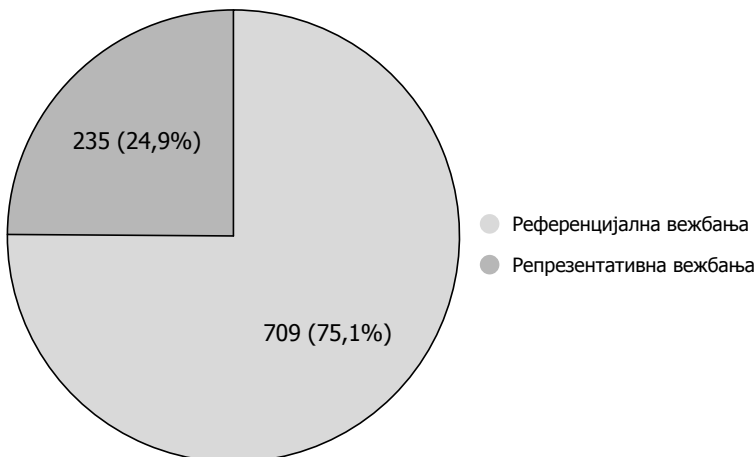
Табела 11 приказује заступљеност вежбања посвећених појединим језичким областима и вештинама у серијама уџбеника. Проценти су заокружени на цео број. Вежбања за све области и вештине (изузимајући превод и опште знање) заступљена су у осам уџбеничких серија, што је 62% корпуса. Поред две серије које не садрже књижевне материјале, у једној серији (*Close-Up*) не постоје вежбања за три области и вештине (говор, слушање и писање), а у две серије за по једну – *Focus 2. изд.* (писање) и *Real Life* (граматика). Вежбе читања чине од 10% (*Focus 2. изд.*) до 55% (*Real Life*), говора од 0% (*Close-Up*) до 30% (*Focus 2. изд.* и *Headway 5. изд.*), лексике од 1% (*Headway 4. изд.*) до 33% (*On Screen*), слушања од 0% (*Close-Up*) до 20% (*Solutions*), граматике од 0% (*Real Life*) до 22% (*Headway 4. изд.*), писања од 0% (*Close-Up* и *Focus 2. изд.*) до 20% (*On Screen*), док у једином уџбенику који садржи вежбања превода (*Improving English*) овај материјал чини 2% укупног броја вежбања. Читање је најзаступљеније у 8 уџбеничких серија, говор у 2, а лексика у 3. Најнезаступљенији су (изузимајући превођење) писање у 7 серија, лексика, граматика и слушање у по 2 серије и говор у 1 серији. У случају једнаке заступљености две или више вештина/области наведене су обе.

Коначно, сагледаћемо бројчани однос вежбања са референцијалном и репрезентативном сврхом. Поделу на референцијалне и репрезентативне наставне материјале у дискурс о књижевности у настави страног језика увео је Џон Макреј (John McRae) 1991. године. Референцијални језик је дефинисао као „језик који комуницира само на једном нивоу, и то најчешће на нивоу тражења и давања информација или сналажења у друштвеним ситуацијама”,

а репрезентативни као „језик који, да би му прималац декодирао значењски потенцијал, ангажује примаочеву имагинацију” (Макреј 1991: 3) и притом истакао педагошки значај употребе књижевних садржаја са репрезентативном функцијом. Репрезентативни језик активира интринзичку мотивацију и подстиче ученике да понуђени садржај промишљају и с њим ступају у креативну интеракцију. Зарад свеобухватног овладавања страним језиком, ученике је потребно излагати и једној и другој врсти материјала како би се паралелно развијале језичке компетенције (уз помоћ референцијалних садржаја) и способност њихове употребе у реалној комуникативној ситуацији (уз помоћ репрезентативних садржаја). Наиме, за разлику од референцијалних материјала, репрезентативни наставни материјали не служе само као инструмент за овладавање страним језиком. Уз помоћ њих ученик доспева у истинску *комуникативну* ситуацију – више не користи наставни материјал ради учења језика, већ знање језика активира зарад изражавања властитих мишљења, осећања и доживљаја о понуђеном материјалу, односно с њим успостављања интелектуалну и афективну везу. Због тога је значајно да у уџбеницима постоји равнотежа између материјала са референцијалном и репрезентативном сврхом, при чему су књижевни садржаји нарочито погодни за осмишљавање вежбања чија је сврха репрезентативна.

Анализа корпуса, међутим, показује да у средњошколским уџбеницима енглеског језика таква равнотежа изостаје. У целом корпусу (Графикон 3), укупни број референцијалних вежбања износи 709, док је број репрезентативних 235. Процентуално изражено, референцијалних вежбања има 75% а репрезентативних 25% – референцијалних је три пута више од репрезентативних.

Графикон 3. Удео референцијалних и репрезентативних вежбања у целом корпусу

Табела 12. Однос референцијалних и репрезентативних вежбања у појединачним серијама уџбеника

Р. бр.	Назив серије	Број реф. вежбања	Удео реф. вежбања	Број репр. вежбања	Удео репр. вежбања
4.	<i>Headway 5.</i> изд.	102	64%	58	36%
1.	<i>Gateway</i>	95	71%	38	29%
8.	<i>Traveller</i>	44	73%	16	27%
9.	<i>Improving English</i>	60	74%	21	26%
7.	<i>Real Life</i>	51	77%	15	23%
2.	<i>Solutions</i>	158	77%	47	23%
6.	<i>Focus 1.</i> изд.	69	79%	18	21%
10.	<i>Focus 2.</i> изд.	17	85%	3	15%
3.	<i>Headway 4.</i> изд.	61	85%	11	15%
5.	<i>On Screen</i>	47	85%	8	15%
11.	<i>Close-Up</i>	5	100%	0	0%
12.	<i>Perspectives</i>	/	/	/	/
13.	<i>Way Up</i>	/	/	/	/

Серије уџбеника су у Табели 12 рангиране по уделу репрезентативних вежбања. Удео референцијалних вежбања креће се од 64% (*Headway 5.* изд.) до 100% (*Close-Up*), а репрезентативних од 0% (*Close-Up*) до 36% (*Headway 5.* изд.). Уз *Headway 5.* изд. (64% : 36%), најјавномернију заступљеност налазимо у серијама *Gateway* (71% : 29%) и *Traveller* (73% : 27%), а највећи распораз у серији *Close-Up* (100% : 0%), али и *On Screen*, *Headway 4.* изд. и *Focus 2.* изд. (85% : 15%). Референцијална вежбања значајно преовлађују у целом корпусу, што указује на општу усмереност уџбеника ка овладавању језичким знањима а не ка њиховој комуникативној примени или пак на то да аутори уџбеника књижевност и књижевне садржаје не перципирају као материјал с комуникативним потенцијалом. Све то потврђује хипотезу изложу уводу истраживања.

ЗАКЉУЧАК

Квантитативна анализа књижевних садржаја у акредитованим уџбеницима енглеског језика за средње школе спроведена је са два примарна циља. Један је био да доносиоцима одлука и учесницима у наставном процесу осветлимо овај наставним планом и програмом прописан али често занемарен аспект наставних средстава и тиме пружимо додатне информације које могу бити корисне у процесу избора учила. Стога је у анализи значајна пажња посвећена не само количини књижевних материјала у појединим уџбеницима и серијама уџбеника, већ и врсти књижевних текстова, јавномерности њихове заступљености, као и броју и структури пратећих вежбања, а ове су одли-

ке изражене како процентуалним односима тако и апсолутним вредностима и рангиране на основу перципираних позитивних карактеристика. Анализа је показала да се са становишта разноврсности и заступљености књижевних садржаја издвајају уџбеничке серије *Headway 5*. изд. и *Solutions*, а за њима *Gateway* и *Improving English*.

Други циљ истраживања био је теоријски и тицао се посредног осветљавања улоге књижевности у актуелном тумачењу комуникативног приступа, при чему се пошло од претпоставке тачности Видоусонове тврдње да је у комуникативном приступу заступљена једна утилитарна дефиниција комуникације у којој књижевност нема истакнуту улогу (Видоусон 1982). Аспекти анализе који се дотичу тог циља иду у прилог изнетој хипотези. Са просечним процентуалним учешћем од 2,20% у укупном уџбеничком корпусу и медијаном 1,98%, не може се рећи да књижевност има значајну улогу у настави енглеског језика. То потврђује и преовлађујућа заступљеност прозе удружена са слабом заступљеношћу поезије и драме, као и велика дискрепанција у заступљености референцијалних и репрезентативних материјала у корпусу. Ови закључци даље ће се употпунити и продубити додатним истраживањем у дијахронијској равни. Оно ће посредно показати да ли се од Видоусоновог времена став методичке заједнице мењао, односно да ли се наше поимање концепта комуникације у комуникативном приступу настави страних језика сужава или шири.

ИЗВОРИ

Brejšo, Mihalovski (2019): D. Brayshaw, B. Michałowski, *Focus 2 Workbook*, Warszawa: Pearson Central Europe.

Brejšo, Mihalovski (2019): D. Brayshaw, B. Michałowski, *Focus 3 Workbook*, Harlow: Pearson Education.

Brejšo, Rasel, Osborn, Dejvis (2022): D. Brayshaw, D. Russell, A. Osborn, A. Davies, *Focus 2 Workbook*, Second Edition, Warszawa: Pearson Central Europe.

Brejšo, Sjuta, Trapnell, Russell, (2017): D. Brayshaw, T. Siuta, B. Trapnell, D. Russell, *Focus 5 Workbook*, Harlow: Pearson Education.

Brejšo, Trapnel, Mihalovski (2018): D. Brayshaw, B. Trapnell, B. Michałowski, *Focus 4 Workbook*, Harlow: Pearson Education.

Koli, Vasić, Lazović, (2023): J. Collie, Z. Vasić, M. Lazović, *Way Up 1*, udžbenik i radna sveska, drugo izdanje, Beograd: Klett.

Kornford, Edvards (2015): A. Cornford, L. Edwards, *Gateway A2 Workbook*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Kornford, Votkins (2016): A. Cornford, F. Watkins, *Gateway B1+ Workbook*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Kaningam, Bajgrejv (2011): S. Cunningham, J. Bygrave, *Real Life Upper-Intermediate Student's Book*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Kaningam, Mur (2010): S. Cunningham, P. Moor, *Real Life Pre-Intermediate Student's Book*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Kaningam, Mur (2011): S. Cunningham, P. Moor, *Real Life Intermediate Student's Book*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Delar (2020): H. Dellar, *Perspectives Upper-Intermediate Student's Book*, Andover: National Geographic Learning.

Evans, Duli (2019): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 1 Student's Book*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2019): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 1 Workbook*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 2 Student's Book*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 2 Workbook*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, J. *On Screen 3 Student's Book*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 3 Workbook*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 4 Student's Book*, Beograd: Oxford Centar.

Evans, Duli (2022): V. Evans, J. Dooley, *On Screen 4 Workbook*, Beograd: Oxford Centar.

Fala, Dejvis (2021): T. Falla, P. A. Davies, *Solutions Intermediate Student's Book*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Fala, Dejvis (2022): T. Falla, P. A. Davies, *Solutions Intermediate Workbook*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Fala, Dejvis, Wildon (2022): T. Falla, P. A. Davies, S. Wheeldon, *Solutions Upper-Intermediate Workbook*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Fala, Dejvis, Wildon (2023): T. Falla, P. A. Davies, S. Wheeldon, *Solutions Upper-Intermediate Student's Book*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Fala, Dejvis, Hadson (2018): T. Falla, P. A. Davies, J. Hudson, *Solutions Advanced Student's Book*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Fala, Dejvis, Hadson, Rejnam (2018): T. Falla, P. A. Davies, J. Hudson, A. Raynham, *Solutions Advanced Workbook*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.

Friker, Mihalovski (2018): R. Fricker, B. Michałowski, *Focus 1 Workbook*, Harlow: Pearson Education.

Friker, Mihalovski, Bandis (2019): R. Fricker, B. Michałowski, A. Bandis, *Focus 1 Workbook*, Second Edition, Warszawa: Pearson Central Europe.

Gormli (2015): K. Gormley, *Close-up B2 Workbook*, Andover: Cengage Learning.

Hilan, Gormli (2015): A. Healan, K. Gormley, *Close-up C1 Student's Book*, Andover: Cengage Learning.

Hilan, Šoton (2014): A. Healan, D. Shotton, *Close-up B1+ Workbook*, Andover: Cengage Learning.

Hilan, Šoton (2016): A. Healan, D. Shotton, *Close-up B1 Workbook*, Andover: National Geographic Learning.

Hilan, Gormli, Ladlou (2014): A. Healan, K. Gormley, K. Ludlow, *Close-up B1+ Student's Book*, Andover: Cengage Learning.

Hilan, Gormli, Ladlou (2014): A. Healan, K. Gormley, K. Ludlow, *Close-up B2 Student's Book*, Andover: Cengage Learning.

Hilan, Gormli, Ladlou (2016): A. Healan, K. Gormley, K. Ludlow, *Close-up B1 Student's Book*, Andover: Cengage Learning.

Hobs, Kedl (2011): M. Hobbs, J. S. Keddle, *Real Life Elementary Student's Book*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Kej, Džouns, Brejšo (2018): S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, *Focus 3 Student's Book*, Harlow: Pearson Education.

Kej, Džouns, Brejšo, Mihalovski (2021): S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, B. Michałowski, *Focus 2 Student's Book*, Harlow: Pearson Education.

Kej, Džouns, Brejšo, Inglot, Mihalovski, Trapnel, Rasel (2019): S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, M. Inglot, B. Michałowski, B. Trapnell, D. Russell, *Focus 2 Student's Book*, Second Edition, Warszawa: Pearson Central Europe.

Kej, Džouns, Berlis, Džouns, Brejšo, Rasel (2017): S. Kay, V. Jones, M. Berlis, H. Jones, D. Brayshaw, D. Russell, *Focus 5 Student's Book*, Harlow: Pearson Education.

Kej, Džouns, Brejšo, Trapnel (2017): S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, B. Trapnell, *Focus 4 Student's Book*, Harlow: Pearson Education.

Kovačević, Marković (2020): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 1 Workbook*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Kovačević, Marković (2023): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 1 Student's Book*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Kovačević, Marković (2023): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 2 Student's Book*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Kovačević, Marković (2023): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 2 Workbook*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Kovačević, Marković (2023): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 3 Student's Book and Workbook*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Kovačević, Marković (2023): K. Kovačević, G. Marković, *Improving English 4 Student's Book and Workbook*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Mičel, Malkojani (2022): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Intermediate Student's Book*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2022): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Intermediate Workbook*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2022): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Pre-Intermediate Student's Book*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2022): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Pre-Intermediate Workbook*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2023): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Level B1+ Student's Book*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2023): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Level B1+ Workbook*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Mičel, Malkojani (2023): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Level B2 Student's Book*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Miĉel, Malkojani (2023): H. Q. Mitchell, M. Malkogianni, *Traveller Level B2 Workbook*, Second Edition, Beograd: Data Status.

Perspectives Upper-Intermediate Workbook (2020): *Perspectives Upper-Intermediate Workbook*, Andover: National Geographic Learning.

Rajli (2010): P. Reilly, *Real Life Pre-Intermediate Workbook*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Rajli, Fudi (2011): P. Reilly, L. Foody, *Real Life Elementary Workbook*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Rajli, Uminjska, Mihalovski (2017): P. Reilly, M. Umińska, B. Michałowski, *Focus 1 Student's Book*, Harlow: Pearson Education.

Rajli, Uminjska, Smert-Čandler (2011): P. Reilly, M. Umińska, D. Szmerdt-Chandler, *Real Life Intermediate Workbook*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Rajli, Uminjska, Smert-Čandler (2011): P. Reilly, M. Umińska, D. Szmerdt-Chandler, *Real Life Upper-Intermediate Workbook*, Warszawa, Beograd: Pearson Central Europe, Akronolo.

Sors, Sors (2012): J. Soars, L. Soars, *New Headway Pre-Intermediate Workbook*, Fourth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors (2012): L. Soars, J. Soars, *New Headway Pre-Intermediate Student's Book*, Fourth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors (2019): L. Soars, J. Soars, *New Headway Intermediate Student's Book*, Fourth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors (2019): L. Soars, J. Soars, *New Headway Intermediate Workbook*, Fourth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Henkok, Sors (2019): L. Soars, P. Hancock, J. Soars, *Headway Advanced Workbook*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Henkok (2018): L. Soars, J. Soars, P. Hancock, *Headway Intermediate Workbook*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Henkok (2019): L. Soars, J. Soars, P. Hancock, *Headway Advanced Student's Book*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Henkok (2019): L. Soars, J. Soars, P. Hancock, *Headway Intermediate Student's Book*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Henkok (2019): L. Soars, J. Soars, P. Hancock, *Headway Pre-Intermediate Student's Book*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Henkok (2019): L. Soars, J. Soars, P. Hancock, *Headway Upper-Intermediate Student's Book*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Makol (2018): L. Soars, J. Soars, J. McCaul, *Headway Pre-Intermediate Workbook*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Sors, Sors, Makol (2019): L. Soars, J. Soars, J. McCaul, *Headway Upper-Intermediate Workbook*, Fifth Edition, Oxford: Oxford University Press.

Spenser (2016): D. Spencer, *Gateway A2 Student's Book*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Spenser (2016): D. Spencer, *Gateway B1 Student's Book*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Spenser (2016): D. Spencer, *Gateway B2 Student's Book*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Spenser (2020): D. Spencer, *Gateway B1+ Student's Book*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Spenser, Edwards (2016): D. Spencer, L. Edwards, *Gateway B1 Workbook*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Trelor, Holi (2016): F. Treloar, G. Holley, *Gateway B2 Workbook*, Second Edition, London: Macmillan Education.

Uminjska, Rajli, Sjuta, Mihalovski (2019): M. Umińska, P. Reilly, T. Siuta, B. Michałowski, *Focus 1 Student's Book*, Second Edition, Warszawa: Pearson Central Europe.

Vilijamson, Makelmuri (2015): M. Williamson, P. McElmurray, *Close-up C1 Workbook*, Andover: Cengage Learning.

ЛИТЕРАТУРА

Ali, Hil (2018): M. Ali, J. L. Hill, Understanding cultural context in responding to literature: Researching the teaching of literature in EFL/ESL Classroom Context, *English Language Teaching*, 11(6), 33–40.

Balegizade, Amiri Šajeste (2020): S. Baleghizadeh, L. Amiri Shayesteh, A content analysis of the cultural representations of three ESL grammar textbooks, *Cogent Education*, 7(1).

Britlit (2009): *BritLit: Using Literature in EFL Classrooms*, London: British Council.

Karter (2007): R. Carter, Literature and language teaching 1986–2006, *International Journal of Applied Linguistics*, 17(1), 3–13.

Džejlan (2016): N. O. Ceylan, Using short stories in reading skills class, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 232, 311–315

Dumitrašković (2023): T. Dumitrašković, Književni tekst u funkciji motivacije u nastavi stranog jezika, *Uzdanica*, XX, 163–173.

Đuričić (2016): M. Đuričić, Književni tekstovi u nastavi španskog jezika kao stranog: Udžbenik *Prisma* od jezičkog nivoa A1 do B1, *Inovacije u nastavi*, 29(3), 108–117.

Feradas (2009): C. Ferradas, Enjoying literature with teens and young adults in the English language classroom, In: *BritLit: Using Literature in EFL Classrooms*, London: British Council, 27–31.

Fikraj, Habil (2022): F. M. Fikray, H. Habil, The implementation of literature teaching approaches in the ESL Classroom: A systematic review, *LSP International Journal*, 9(1), 149–165.

Inal, Čakir (2014): H. Inal, A. Cakir, Story-based vocabulary teaching, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 98, 675–679.

Jovanović (2008): S. Jovanović, *Književnost i reč u jeziku*, Beograd: Univerzitet Braća Karić.

Katalog (2020): Katalog udžbenika za srednje škole, *Prosvetni glasnik RS*, br. 2/20, dopuna – 3/20, dopuna – 15/20, dopuna – 2/21, dopuna – 4/21, dopuna – 11/21, dopuna – 02/22, dopuna – 10/22, dopuna – 2/23 i dopuna – 5/23.

Kešavarzi (2012): A. Keshavarzi, Use of literature in teaching English, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 46, 554–559.

Kucombu (2015): V. I. Koutsompou, The use of literature in the language classroom: Methods and aims, *International Journal of Information and Education Technology*, 5(1), 74–79.

Krsteva, Kukubajska (2014): M. Krsteva, M. E. Kukubajska, The role of literature in foreign language acquisition, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 116, 3605–3608.

Makrej (1991): J. McRae, *Literature with a Small T*, London: Macmillan.

Mohamadzade (2009): B. Mohammadzadeh, Incorporating multicultural literature in English language teaching curriculum, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 1, 23–27.

Morao (2017): S. Mourão, Picturebooks in instructed foreign language learning contexts, In: M. Nikolajeva, C. Beauvais (Eds.), *The Edinburgh Companion to Children's Literature*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 138–142.

Mutusami, Marimuthu, Subrajan (2010): C. Muthusamy, R. Marimuthu, A. Subrayan, S. N. B. Ghazali, J. Veeravagu, Literature learning in the Malaysian ESL classroom: A UiTM experience, *Journal of Language Teaching and Research*, 1(1), 69–76.

Nasirahmadi, Madarsara, Agdam (2014): A. Nasirahmadi, F. A. Madarsara, H. R. Aghdam, Cultural issues and teaching literature for language learning, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 98, 1325–1330.

Nenadić (2022): M. Nenadić, Analiza udžbenika *English File (Intermediate)*: interkulturalni kriterijum, *Metodički vidici*, 13, 119–140.

Opšti standardi (2015): *Opšti standardi postignuća za kraj opšteg srednjeg i srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u delu opšteobrazovnih predmeta za predmet Strani jezik*, Beograd: Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.

Panajotović, Parezanović, Ćuk (2022): A. Panajotović, T. Parezanović, M. Ćuk, Upotreba književnih sadržaja u nastavi stranih jezika, *Reči*, 15, 11–22.

Pavlović, Miljković (2014): D. Pavlović, M. Miljković, Zastupljenost i analiza muzičkih sadržaja u nastavi engleskog jezika za prvi razred osnovne škole, *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta u Prizrenu – Leposavić*, 8, 217–230.

Pravilnik o planu i program nastave i učenja za gimnazije (2020): Pravilnik o planu i program nastave i učenja za gimnazije, *Prosvetni glasnik RS, LXIX*(4).

Pravilnik (2021): Pravilnik o planu udžbenika, *Službeni glasnik RS*, br. 9/2016, 10/2016 – ispravka, 10/2017, 11/2019 i 7/2021.

Sejdž (1987): H. Sage, *Incorporating Literature in ESL Instruction*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Šamimi, Šamšul, Ismail, Nordin (2024): I. Shamimi, M. Shamshul, H. H. Ismail, N. M. Nordin, Using Digital Technologies in Teaching and Learning of Literature in ESL Classrooms: A Systematic Literature Review, *International Journal of Learning Teaching and Educational Research*, 23(4), 180–194.

Tomović, Aleksić (2018): N. Tomović, M. Aleksić, Expanding and outer circle cultural content in English coursebooks commonly used in Serbia, *Inovacije u nastavi*, 31(3), 140–149.

Vasiljević, Semiz, Adžić (2021): D. Vasiljević, M. Semiz, B. Adžić, National identity in the textbooks of English as a foreign language, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 51(3), 35–53.

Vidouson (1982): H. Widdowson, The use of literature, In: M. Hines, W. Rutherford (Eds.), *On TESOL 81*, Washington, D.C.: TESOL.

Zakon o udžbenicima (2023): Zakon o udžbenicima, *Službeni glasnik RS*, br. 27/2018 i 92/2023.

Zerkina, Lomakina, Kostina (2015): N. Zerkina, Y. Lomakina N. Kostina, Place and role of English classical literature in modern educational discourse, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 199, 459–463.

Artea D. Panajotović

Alfa BK University

Faculty of Foreign Languages

Tamara M. Jevrić

University of Priština

temporarily situated in Kosovska Mitrovica

Faculty of Philosophy

LITERATURE IN SECONDARY-SCHOOL ESL TEXTBOOKS: A QUANTITATIVE ANALYSIS

Summary: Literature has recently become more prominently present in ESL studies, and most published research studies have focused on optional elements of ESL courses. In the belief that the examination of compulsory elements in ESL courses could contribute to a more objective assessment of the importance and role of literature in contemporary ESL teaching, we have conducted a quantitative analysis of the amount and structure of literary materials in English textbooks approved for use in Serbian secondary schools. The research started from the assumption, based on Henry Widdowson's observations, that literature is only marginally present in ESL textbooks and that the focus of literary materials found in them is predominantly utilitarian.

The analysis of literary contents in secondary-school ESL textbooks was conducted with two primary aims in mind. The first aim was to shed light on literature as an obligatory but often neglected aspect of the curriculum and thus provide additional information which could aid teachers and decision-makers in their choice of textbooks. Significant attention was therefore devoted not only to the quantity of literary materials in individual textbooks and textbook series, but also to types of literary texts, balance in the amount of different types of texts, and the number and structure of accompanying exercises. These characteristics were expressed both as percentage shares and as absolute values and ranked based on their perceived positive characteristics. The analysis has shown that two textbook series stand out from the point of view of diversity and amount of literary contents – *Headway – 5th Edition* and *Solutions*, with *Gateway* and *Improving English* close behind.

The second, theoretical aim of our analysis was to indirectly shed light on the role of literature in the current interpretation of the communicative approach in foreign language teaching. This aspect of research was based on the assumption of the correctness of

Widdowson's claim that the communicative approach has adopted a utilitarian definition of communication in which literature does not play a prominent role. Aspects of the analysis pertaining to this aim support the proposed hypothesis. With an average percentage share of 2.20% in the corpus and a median of 1.98%, literature cannot be considered as having an important role in TESL. This is further confirmed by the prevalence of prose and underrepresentation of poetry and drama, as well as a marked discrepancy in the amount of referential and representational materials in the corpus.

Keywords: TESL, secondary education, approved textbooks, communicative approach, role of literature in TESL.